

Nogle Oplysninger om Slægten Holbøll.

Af Generalmajor **H. Holbøll.**

Da jeg for første Gang hørte Tale om min Oldefader, var jeg en lille Fyr paa 5 Aar; jeg spadserede med min Fader¹⁾, hvad der kun sjældent skete, og ytrede for ham min Beklagelse over, at jeg kun hed Harald, medens alle mine Søskende havde 2 eller flere Fornavne. »Vil Du gerne have flere Navne, saa skal Du hedde Harald Peter Rasmussen Holbøll«, sagde min Fader; det var min Oldefaders Navne, han tilbød mig, men dengang syntes jeg dog ikke rigtig om dem. Familien vidste i øvrigt ikke meget om hans Herkomst; i Følge Traditionen var han løbet hjemme fra, da han var 13 Aar gammel, fordi han havde faaet en Stedmoder, der var ond imod ham. Han gik bort en tidlig Morgen med 8 Skilling i Lommen, som han havde sparet sammen til Flugten. Han vandrede hele Dagen uden Ophold for ikke at blive indhentet og bragt tilbage. Træt og mødig standsede han om Aftenen udenfor en stor, smuk Have; en Dame, der gik sin Aftentur i Haven, blev opmærksom paa den fremmede Dreng og spurgte, hvor han kom fra; han fortalte, at han var gaaet ud i den vide Verden, fordi han ikke kunde udholde at være hjemme for sin onde Stedmoder; Damen spurgte ham nu, hvad han havde staaet og set paa, da hun kom. »Paa de mange smukke Blomster«, svarede han. »Holder Du af Blomster, saa kom herind og bliv Gartnerdreng«. I Dansk Biografisk Lexikon²⁾, hvor min Farfaders Liv er skildret, hedder det, at hans Fader var en Bondesøn fra Vraa i Ribe Stift; denne Angivelse skriver sig utvivlsomt fra Professor J. W. Hornemanns³⁾ Nekrolog over min Farfader, botanisk Gartner F. L. Holbøll, og skyldes vel nok denne; men ikke desmindre er den urigtig, hvilket ogsaa gælder Beretningen om Flugten fra Hjemmet.

Min Oldefader, **J ü r g e n P e t e r R a s m u s s e n** var født den 3. Juli 1717 i Landsbyen Holbøl c. 1½ Mil Nord for Flensborg som ældste Søn af Kaadner⁴⁾ **R a s m u s J ü r g e n s e n** og Hustru

¹⁾ Kaptajnløjtnant i Sætaten, Koloniinspektør i Grønland Carl Peter Holbøll, f. 31. December 1795, † 1856. Dsk. Biogr. Lex.

²⁾ Bind VII, S. 537.

³⁾ Jens Wilken Hornemann, f. 6. Marts 1770, † 30. Juli 1841. Dsk. Biogr. Lex.

⁴⁾ Kaadner kaldes i Slesvig Besidderen af en mindre Landejendom, svarende til et Bolsted i Kongeriget. I Holsten hedder Kaadneren Kåthner; i Middelalderen brugtes Ordet Kotkarl i Danmark i samme Betydning. I Slesvig fører flere Bondeslægter Familienavnet Kaad.

K i r s t e n, kaldet Webers, fordi hendes Moder S o p h i e havde vævet¹). De havde 8 Sønner, alt for mange til det lille Hartkorn; rimeligvis derfor blev den ældste anbragt hos en Skrædder Lyssens i Landsbyen, hvor han selvfølgelig maatte arbejde for Opholdet. Skrædderens Kone var, efter hvad der er oplyst, en daarlig Kvinde, der sikkert har udnyttet Drengen saa meget som muligt; hvis Familiesagnet som Grund til hans Flugt havde angivet, at han havde en ond Madmoder, var det uden Tvivl kommet Sandheden nærmere; i al Fald havde han ingen Stedmoder, da han flygtede; hans Moder levede dengang endnu.

Han flygtede i øvrigt 2 Gange; første Gang uden Held. Skrædder Lyssens havde meldt Præsten, at hans Søn Johan og Drengen Jürgen Rasmussen var forsvundne. Tirsdag Morgen den 12. December 1730 havde de faaet Paalæg om at klæde sig paa og gaa til Sørgegudstjeneste i Anledning af Kong Frederik IV.s Død; de gik imidlertid ikke i Kirke, kom ikke hjem hele Dagen og var trods alle Eftersøgninger ikke blevet fundne noget Sted²). Skrædderen meldte imidlertid 3 Dage senere, at han havde fundet begge Drengene i Flensborg og taget dem hjem med sig; de angav, at de vilde have været til Søs som Skibsdrenge. Et Par Aar holdt min Oldefader sig rolig; han blev konfirmeret i Holbøl Kirke den 13. April 1733; men Forholdene maa stadig have forekommet ham uudholdelige; thi en skønne Morgen flygtede han igen, denne Gang med mere Held; med sine 8 Skilling i Lommen vilde han søge Lykken — og han fandt den. I Følge Familietraditionen var det paa Gram Slot, at han blev Gartnerdreng; det er muligvis rigtigt, og herpaa kunde det tyde, at den nær liggende Landsby V r a a i Nustrup Sogn er angivet som hans Hjemstavn; dette laa rigtignok ikke i Jylland, men hørte i gejstlig Henseende til Ribe Stift.³) Den fornemme Dame, Traditionen omtaler, kan saa have været Besidderinden af Gram, A n n a S o p h i e R a n t z a u⁴), Enke efter den i 1719 afdøde Greve H a n s S c h a c k til Schackenborg⁵).

Min Oldefader, der efter sin Fødeby kaldte sig P e t e r H o l-

¹) Disse og en Del af de følgende Oplysninger, skyldes Undersøgelser i Holbøls Kirkebog, der med stor Beredvillighed er foretagne af de nuværende Sognepræst, Pastor Andersen, hvem jeg skylder megen Tak. Navnenes tyske Form betyder kun, at den daværende Sognepræst har været tysk; selve Befolkningen var dengang som nu dansktalende.

²) Notits i Holbøls Kirkebog. Præsten har aabenbart antaget, at de var omkomne; thi han tilføjer efter Notitsen: »Gott helf!«

³) J. P. Trap: Statistisk-topografisk Beskrivelse af Hertugdømmet Slesvig, S. 61.

⁴) f. 4. September 1689, † 28. September 1760.

⁵) Hans Greve Schack, f. 4. Marts 1676, † 29. September 1719. Dsk. Biogr. Lex.

bøll¹⁾, fortsatte sin Uddannelse som Gartner ved Koldinghus — Odense — og Rosenborg Slotshaver, indtil han 1760 blev konstitueret som Slotsforvalter og Gartner paa Frydenlund Lystslot ved Vedbæk og 1766 fik kongelig Udnævnelse som saadan²⁾. Christian VII havde samme Aar skænket Frydenlund til sin Gemalinde, der ofte opholdt sig paa det smukke Slot med de herlige Omgivelser. For at lette Forbindelsen mellem de to Slotte anlagdes en lige Vej, Mathildevejen, fra Hørsholm, hvor Hoffet ofte opholdt sig, til Frydenlund, for at Dronningen saa hurtigt som muligt kunde komme til sit Yndlingsslot. Efter Caroline Mathildes Forvisning 1772 blev det atter overtaget af Kongen. Til Slottet hørte ikke mindre end 5 Haver og flere Fiskedamme. Blomsterhaverne laa mod Syd; de var anlagte i Datidens franske Stil med formklippede Træer og kunstfærdige Blomsterbede, et sandt Vidunder af Havekunst. Mod Nord laa Frugthaven med et stort rektangulært Bassin i Midten; her fandtes de prægtigste Frugttræer med de fortrinligste Frugter³⁾. Her virkede min Oldefader i 28 Aar; han nød megen Anseelse som Gartner, og som Anerkendelse for sin Dygtighed modtog han af Kongen en Medaille, der blev tilstillet ham med følgende Skrivelse⁴⁾:

»Pro Memoria!

Da Hans Mayt Kongen med allernaadigst Velbehag haver erfaret den Flid og Vindskibelighed, som Hr. Slotsforvalter Holbøll stedse anvender i at tilveyebringe de tidligste og bedste Frugter, og at De især i denne Sommer ey alleene haver leveret de første men endog de fleeste Pfrskener: Saa haver Hs Mayt befalet mig at tilsende Dem vedlagde Medaille som et Kiendetegn paa Allerhøyst Sammes Naade og til en Opmuntring for Deres anvendte Flid.

Det er mig en sand Fornøjelse at kunde tilmelde Dem dette, og at Deres Fortienester ere komne i allernaadigst Betragtning.

Fredericksberg, den 28. Julii 1784.

C. F. Numsen⁵⁾.

Til

Hr. Slotsforvalter Holbøll«.

Det var i de Tider ikke ualmindeligt, at en Mand, naar han søgte en bedre Stilling eller fratraadte den, han havde, bestræbte sig for

¹⁾ Saaledes blev Byens Navn stavet i det 18. Aarh.

²⁾ Indk. Embedsansøgn. til Rentekammeret 27. April 1766 med kgl. Resolut. af 17. Juni s. A.

³⁾ Eiler Nystrøm: Søllerød Sogn, S. 139—142.

⁴⁾ Det er det eneste Brev, min Oldefader har efterladt sig, et Vidnesbyrd om, hvor megen Pris han satte derpaa.

⁵⁾ Gehejmeraad Christian Frederik Numsen, f. 11. April 1741, † 26. November 1811; fra 1784 Overhofmarskal.

at sikre sin Søns Fremtid ved at ansøge om, at han maatte blive hans Efterfølger; saaledes indsendte ogsaa min Oldefader, da han 1782 ansøgte om at blive Gartner ved Rosenborg Slotshave, en Ansøgning til Kongen om, at hans Søn maatte blive hans Efterfølger som Slotsforvalter paa Frydenlund. Ansøgningen er ganske karakteristisk¹).

Til Kongen.

Det er nu 22 Aar siden Deres Majt havde den Naade for mig, at jeg blev kaldet til Gartner og Slotsforvalter ved Frydenlund. Det er Deres Majestæt bekjendt, at Haven da aldeles blev demoleret, men er i bemeldte Tid ved mere Jordtillæg, sammes Kultivering, Frugttræers Antrækning, som her voxer naturligt, nu af den Beskaffenhed, at den kan passere om ej for den største dog som en af de frugtrigeste i Landet. Skade at her ej er Lejlighed at have behøvede Rekvisiter til Driveri, da jeg bedre kunde efterkomme min allerunderdanigste Pligt med Frugt Leverance.

Jeg har een Søn, som har lært sin Profession og efter min Formodning bliver bedre Gartner end jeg. Jeg finder hos ham Flid og Lyst til Gartneriet, hans Midler er bedre end mine. Min Fader var Bonde, visselig ej af de rige. Jeg lærte ved Koldinghus, som den Tid fast intet var at lære. Jeg havde intet at reise udenlands med, har dog ved Forsynet og egen Praxis bragt det saa vidt, at jeg ej vil give mine Kolleger noget efter.

Min allerunderdanigste Begæring er da, Deres Majestæt vilde fremdeles have Naade for mig og min Søn, at jeg allernaadigst maatte faa Forsikring om Rosenborg Gartnertjeneste, som efter al menneskelig Formodning med første bliver vakant, og at min Søn sukcessive maatte blive mig adjungeret ved Frydenlund. Lever i allerunderdanigst Haab om sligt at erholde.

Frydenlund, den 16. Septbr. 1782.

Peter Holbøll.

Denne Ansøgning blev allerede den 19. Septbr. s. A. bevilget ved kongelig Resolution²), hvori det bl. a. hedder:

»...Endelig have vi tillige allernaadigst bestemt Gartner ved Frydenlund Have, Peter Holbøll til Gartner ved Rosenborg Have, naar den daværende Gartner Dørschel³) ved Døden eller paa anden Maade afgaar, hans Søn Friederich Ludvig Holbøll, naar denne Forflyttelse sker, til Gartner ved Frydenlund Have.

¹) Indkomne Embedsans. til Rentekammeret 16. Februar 1782. Originalens Ortografi er ikke bibeholdt.

²) Rentekammerets Relationer og Resolutioner.

³) Christopher Dørschel, f. o. 1719, † 28. Oktober 1782.

Gartner Dørschel døde i den følgende Oktober Maaned. Min Oldefader havde imidlertid faaet Betænkeligheder ved at overtage Posten som Slotsgartner ved Rosenborg, hvorfor han paa ny indsendte en Ansøgning til Kongen¹⁾. I Uddraget paa venstre Side af denne skriver han:

»Peter Holbøll, Gartner ved Frydenlund, hans allerunderdanigste Ansøgning. Formedelst tiltrædende Alder frygter ej at afvarte²⁾ Rosenborg Gartnertjeneste til Hans Kongel. Majestæts Nytte, som det sig burde, udbeder derfor allerunderdanigst for samme at blive forskaanet eller faa sin Søn med, som ham kunde være behjælpelig«.

Selve Ansøgningen lyder saaledes:

»Til Kongen.

Jeg finder Aarsag allerunderdanigst at være meget undselig at fremkomme med slig Ansøgning, da Deres Majestæt saa kort tilforn har bevist mig og min Søn saa høj Kongelig Naade, hvilket af os allerunderdanigst villig blev modtaget. Men jeg var da af den Tanke, at Sal. Dørschel kunde overleve mig, da han var nogle Aar yngre, tillige at min Søn profiterede af den Højkongelige Naade og havde Deres Majestæts Forsikring paa Levebrød efter min Død, agtet tillige at lade ham rejse udenlands for at se, hvordan Gartneriet blev trakteret paa andre Steder.

Men da Skæbnen ved Sal. Dørschels Død har forandret denne Hensigt, og min Alder nu er over 65 Aar, følgelig for høj til at gøre længe eller retskaffen Tjeneste ved Rosenborg. Min Søn er og vel ung til alene at forestaa Frydenlund, hvilket er af lige saa stort Begreb som Rosenborg, og tillige fattes behøvende Rekvisitter, saa der udfordres mere Flid og Vindskibelighed, om noget Ret-skaffent skal til Veje bringes. Af anførte Grunde befrygter jeg, Deres Majestæts Tjeneste maatte lide Tab paa begge Steder.

Min allerunderdanigste Begæring er da, min Søn maatte forblive hos mig enten paa Rosenborg eller Frydenlund og mig succedere, paa hvilket Sted Deres Majestæt allernaadigst befaler.

Frydenlund, den 24. December 1782.

Peter Holbøll.

Ved kongelig Resolution af 6. Januar 1783³⁾ blev hans Ansøgning om at forblive paa Frydenlund bevilget, og det blev bestemt, at hans Søn skulde være hans Efterfølger.

Min Oldefader blev den 1. Juli 1762 gift med M a r i a E l i s a

¹⁾ Indk. Ans. til Rentekammeret 24. December 1782.

²⁾ d. v. s. varetage.

³⁾ Rentekammerets Relationer og Resolutioner.

b e t h B u c h h o l t z; de havde Stuebryllup, hvad der dengang var meget almindeligt, og blev viiede af Præsten ved St. Petri Kirke. Brudens Forlover var Viceborgmester, Direktør for Teatret C h r i s t i a n F æ d d e r, Brudgommens var Slotsgartner ved Rosenborg, F r e d e r i k L u d v i g B r u h n¹⁾. Min Oldemoder var af tysk Oprindelse; paa Titelbladet til en tysk Salme- og Bønnebog, som hun har faaet til sin Konfirmation, har Giveren skrevet en tysk Bøn, og selv har hun nedenfor skrevet: »Ich Maria Elisabeth Buchholtzin bin geboren im Jahr. Christ. Anno 1730 d. 10. August«. Der er flere Omstændigheder, der taler for, at hun var Datter af Hofviolon F r i e d r i c h C h r i s t i a n B u c h h o l t z²⁾, der var ansat i Kapellet fra 1734—1770³⁾. Fædders Optræden som Forlover kunde tyde paa en Forbindelse mellem hendes Familie og Teatret, hvor hun dog ikke selv er optraadt, og den Omstændighed, at Parrets ældste Barn fik Navnene S o p h i e F r e d e r i k k e C h r i s t i a n e⁴⁾, gør det sandsynligt, at Fr. Chr. Buchholtz har været dets Bedstefader; noget direkte Bevis herfor foreligger imidlertid ikke⁵⁾. Foruden denne Datter havde min Oldefader kun en Søn, den nedenfor omtalte F r e d e r i k L u d v i g, som blev født den 14. Oktober 1765 og opkaldt efter Faderens Forlover.

Min Oldefader døde paa Frydenlund den 31. Juli 1788, 71 Aar gammel og blev begravet paa Søllerød Kirkegaard. Hans Enke, der sad i meget smaa Kaar, overlevede ham i mange Aar; hun døde den 30. April 1813 i sit 83. Aar og blev begravet paa Assistentskirkegaardens St. Petri Afdeling.

I Henhold til det givne Tilsagn blev F r e d e r i k L u d v i g H o l b ø l l sin Faders Efterfølger. Ved kongelig Resolution af 1. Oktober 1788 blev han, lige 23 Aar gammel, udnævnt til Slotsforvalter og Gartner paa Frydenlund med en Løn af 400 Rdlr. kurant. Sin første Uddannelse havde han faaet hos Gartner K r a u s e paa Sophienborg ved Vedbæk, og var derefter »Svend« hos sin Fader. Han havde udmærkede Evner og var overordentlig flittig. Sin Undervisning som Barn fik han i Landsbyskolen, men senere søgte han ved Selvstudium at erhverve sig de manglende Kundskaber, ogsaa i Sprog. Saaledes lærte han Fransk af en Franskmand, der tidligere havde studeret, men havde ladet sig hverve til Soldat her i

¹⁾ St. Petri Sogns Kirkebog; Borgmester Fædder, f. 4. Oktober 1710, † 7. April 1793. Dsk. Biogr. Lex; Gartner Bruhn, † 7. December 1776, 77 Aar gl.

²⁾ f. o. 1699, † 8. December 1781.

³⁾ C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid.

⁴⁾ f. 14. Oktober 1763, † 11. Juli 1831.

⁵⁾ Der findes intet Skifte efter F. C. Buchholtz.

Landet og en Tid hørte til Vagtstyrken paa Frydenlund. Han underviste den unge Gartner »efter dennes egne Optegnelser« — for 2 Skilling Timen og under Tiden et Stykke Smørrebrød; han gav endog sin Elev nogen Øvelse i at tale Sproget. Lidt Engelsk havde han lært af en skibbruden engelsk Matros, der en Vinter opholdt sig i Vedbæk; da dette kom Præsten i Søllerød, den senere Stiftsprovst B a s t¹⁾ for Øre, tilbød denne at give ham gratis Undervisning i dette Sprog. Tysk lærte han af sin Moder. Blandt de mange, der besøgte Frydenlund for at glæde sig over de smukke Haver, var ogsaa den senere Statsminister, Grev C h r i s t i a n D i t l e v R e v e n t l o w²⁾; han havde lagt Mærke til den unge Mand, der havde uddannet sig til en meget duelig Gartner og ikke alene erhvervet sig Kundskab i Dyrkningen af mange Planter, der paa den Tid kun fandtes i de botaniske Haver, men ogsaa havde uddannet sig i Botanik og lært flere fremmede Sprog. Da Stillingen som Gartner ved den botaniske Have i København blev ledig ved Gartner B a c h e s³⁾ Forsættelse til Frederiksborg Slotshave, opfordrede han den unge Holbøll til at søge den, og anbefalede ham saa godt, at han 1793, kun 28 Aar gammel fik denne ansete Stilling samt Understøttelse til Studierejser i Udlandet⁴⁾. Samtidig gik Frydenlund over i Privateje; allerede 1790 havde Kronprinsen beordret Rentekammeret til at indgive Forslag til Slottets Nedlæggelse; efter 3 Aars Forløb var dette bleven færdigt med sine Overvejelser, og den 3. September 1793 blev der holdt Auktion over det⁵⁾. I de senere Tider havde Hoffet ikke haft anden Fordel af Frydenlund, end hvad Haverne producerede, og da disse, som Rentekammeret udtrykker sig, »jo nu dog skulde miste deres Holbøll«, bortfaldt ogsaa den Grund for dets Bevarelse.

Min Bedstefader var den 19. Oktober 1792 bleven gift med den 21-aarige J u l i a n e F r i d e r i q u e K o m p f f e. Efter Familietraditionen havde han paa sin Udenlandsrejse fundet sin Hustru i Belgien, hvilket man mente bekræftet ved nedenstaaende udaterede Brev

Mon cher Holbøll.

Comme je t'aime, et comme ta lettre m'est chère, mais comment te l'expliquer, je ne sais, les seigneurs savent toujours tant dire, ce qu'il faut laisser à eux, mais croyez mon cher, je sens plus qu'il m'est possible d'exprimer. Soyez y persuadé et croyez moi toujours ta

Julie

1) Professor Poul Dænchel Bast, f. 28. Juli 1747, † 5. September 1803, var kun i et Aar 23. Februar 87—25. April 88 Sognepræst i Søllerød.

2) F. 11. April 1748, † 11. Oktober 1827. Dsk. Biogr. Lex.

3) Niels Simon Bache, f. 15. Marts 1748, † 7. Marts 1795. Dsk. Biogr. Lex.

4) Ovenstaaende Meddelelser om F. L. Holbølls Ungdom er tagne fra Prof. Hornemanns Nekrolog i Dsk. Litteraturtidende 1829, S. 125—128.

5) E. Nystrøm anf. Værk, S. 144.

J'avais encore beaucoup à te dire et t'écrire, mais c'est impossible car il fait tout obscure; faites mes compliments à ta chère mère et ma chère Sie¹⁾; adieu mon chér, je ne pense qu'à toi.

Grundlaget for denne Tradition er meget spinkelt; Brevskriverinden har aabenbart været mere dreven i det danske end i det franske Sprog; den er ogsaa ganske urigtig; Holbøll blev gift Aaret før, han tiltraadte sin Udenlandsrejse, og det fremgaar af Søllerød Kirkebog, at hans Hustru var Datter af Slotsforvalter og Gartner K o m p f f e²⁾ paa Dronninggaard, født der og døbt i Søllerød Kirke den 8. September 1771, samt at min Oldefader stod Fadder til hende³⁾. Hun og min Bedstefader har altsaa kendt hinanden fra Barndommen af; og da Afstanden mellem Frydølund og Dronninggaard kun er 5 Fjerdingsvej, har de to Familier sikkert ofte besøgt hinanden, særlig om Sommeren. Dronninggaard, der i lange Tider havde hørt under Kongehuset eller under Kronen, var midt i det 18de Aarhundrede gaaet over i privat Eje og havde i nogle Aar en ret om-tumlet Skæbne⁴⁾, indtil den i 1781 blev købt af den rige Grosserer, Kgl. Agent F r. d e C o n i n c k⁵⁾, under hvem Kompffe virkede i 18 Aar; det Bekendtskab, der herved blev sluttet mellem de to Familier, forplantedes til Slægten Holbøll og vedligeholdtes til 1915, da Kommandør de C o n i n c k døde som sin Slægts sidste Mand⁶⁾.

Kort efter sin Udnævnelse til botanisk Gartner rejste min Bedstefader til Holland, hvor han gjorde sig bekendt med Blomsterkulturen dels hos de dygtigste Blumister, dels i de botaniske Haver i Haarlem, Leyden og Amsterdam. Næste Aar rejste han til London, hvor han af den danske Legationssekretær S c h ø n b o r n⁷⁾ blev indført hos den berømte Naturforsker, Sir J o s e p h B a n k s⁸⁾, der gav ham Adgang til sit store Bibliotek og sine rige Samlinger og anbefalede ham til Forstanderen for de store kongelige Haver i Kew, W. T. A i t o n⁹⁾, hos hvem han gjorde Bekendtskab med den

1) Holbølls Søster Sophie.

2) Johan Carl Frederik Kompffe, † 19. Januar 1804. G. m. Margrethe Dorothea Holst.

3) I Erslevs Forfatterlexikon, Supplement I, trykt 1858, findes fuldstændig korrekte Oplysninger om Holbølls Hustru og Svigerforældre med Angivelse af, naar og hvor hun er døbt.

4) Jfr. E. Nystrøm anf. Værk, S. 187—200.

5) Frédéric de Coninck, f. 5. December 1740, † 4. September 1811. Dsk. Biograf. Lex.

6) Valdemar de Coninck, f. 28. Marts 1828, † 23. April 1915.

7) Gottlob Friedrich Ernst Schönborn, f. 15. September 1737, † 29. Januar 1817. Dsk. Biogr. Lex.

8) Joseph Banks, f. 1743, † 1820. Naturforsker, Rejsende og Bogsamler.

9) William Townshend Aiton, f. 2. Februar 1766 i Kew, † samstds. 9. Oktober 1849.

siden som botanisk Gartner i Cambridge ansete J. D o n, med hvem han til sin Død vedblev at korrespondere og bytte Planter og Frø¹). I Efteraaret 1794 forlod han London, og straks efter sin Hjemkomst flyttede han med Hustru, Moder og Søster til København og overtog sit nye Embede.

Blandt de Bygninger, der mod Nord — altsaa mod Nyhavn — begrænsede den nys anlagte botaniske Have²), laa det Hus, hvori det unge Ægtepar fik Bolig, nærmest Charlottenborg; det bestod af et 2 Etages Midteparti, der var indrettet til Bibliotek, Plantesamlinger m. m., og 2 Fløje paa kun 1 Etage, hvoraf den østre beboedes af Gartneren, den vestre af Direktøren. Bygningen var delt paa langs; den mod Syd vendende Halvdel blev benyttet til Væksthuse, medens Direktøren og Gartneren maatte tage til Takke med den Del, der laa mod Nord, aldrig fik en Solstraale, og tilmed mod Syd var begrænset af Væksthusenes altid fugtige Vægge; Lejlighederne var meget indskrænkede; de bestod kun af 3—4 smalle Værelser og nogle Kvistkamre, og i hygiejnisk Henseende var de højst uheldige. Det er et talende Bevis paa Datidens tarvelige Fordringer, at en Familie med flere Børn maatte nøjes med en saa lille Bolig.

Da min Bedstefader overtog Haven, var den i en maadelig Forfatning; men med ringe Midler forstod han at hæve Manglerne. Plantekulturen blev besørget med Kyndighed, og Frøbehandlingen og Sorteringen foretaget med en saadan Omhu og Orden, at Haven efter nogle Aars Forløb i denne Henseende blev anset for en af de bedste. I 34 Aar varetog han ufortrødent de mange Forretninger, hans Stilling krævede; han tilsidesatte Hensynet til sit Helbred og paadrog sig en farlig Gigtsygdом, der kostede ham det venstre Øje³). Men hans Arbejde har sat sig varige Spor: i den nuværende botaniske Have findes utallige Frøposer, hvorpaa Optegnelserne er begyndte af min Bedstefader og fortsatte af hans Efterfølgere lige til den nuværende botaniske Gartner; Poserne er lavede af Papir, der er saa stærkt, at de har holdt sig hele i langt over et Aarhundrede. Blandt de Vækster i den nye botaniske Have, der skriver sig fra min Bedstefaders Tid, skal nævnes den store Palme, der stod midt i Palmehuset; den var skænket Haven 1804, men maatte fjærnes i Foraaret 1919, fordi den voksede saa stærkt, at den brød Glastaget itu.

¹) Hornemanns anf. Nekrolog.

²) Se Joh. Lange: Erindringer fra Universitetets botaniske Have 1778—1874. København 1874, S. 9—13.

³) Om Holbølls Virksomhed som botanisk Gartner, se Hornemanns Nekrolog og Langes anførte Værk samt Dsk. Biogr. Lex. Jfr. hans nedenfor nævnte Ansøgning af 23. Oktober 99, hvor han omtaler den Sygdom, hans usunde Bolig havde paadraget ham.

Paa Grund af sin Dygtighed blev min Bedstefader anvendt paa forskellig Maade udenfor sin egentlige Virksomhed. Da Professor Viborg¹⁾ i Aaret 1798 overdrog botanisk Have sin store Plantesamling, ydede han Bistand ved Ordningen af denne, hvorfor Kongen »forundte« ham en Gratifikation af 50 Rdlr.²⁾ Samme Aar blev han Medlem af en Kommission, der skulde bedømme 2 Forslag til Omlægning af Frederiksberg Have fra fransk til engelsk Stil; det ene skyldtes Slotsforvalter og Slotsgartner Voigt³⁾, det andet Gartner Petersen⁴⁾, der begge var knyttede til Haven. De øvrige Medlemmer af Kommissionen var de to Forslagstillere og Gartner Mansa⁵⁾ ved Frederiksborg Slotshave. Petersens Projekt blev antaget som det billigste. Ved Resolution af 15. Juni 1789 bestemte Kongen, at der i Charlottenlund skulde anlægges et Arboret⁶⁾ efter en Plan, hvori Professor Viborg og Gartner Holbøll m. fl. havde Del; dette blev i 1838 afløst af den nuværende forstbotaniske Have⁷⁾. Ved Mansas Forsættelse til Fredensborg 1799 blev Holbølls Svigerfader udnævnt til Slotsgartner ved Frederiksborg Slotshave; fra 6. November s. A. var min Bedstefader adjungeret ham, og efter dennes Død blev han den 24. Marts 1804 udnævnt til hans Efterfølger. Ogsaa i denne Stilling gjorde han udmærket Fyldest. I sin Ansøgning om at opnaa denne Ansættelse, samtidig med at han vedblev at være botanisk Gartner, anfører han, at hans Indtægter er saa indskrænkede, at det selv med den allersparsommeligste Levemaade ikke er ham muligt at komme ud af det. Han er tilmed nødsaget til at understøtte sin Moder, der er 70 Aar gammel, kun har 40 Rdlr. i Pension, intet faar af Enkekassen og intet kan erhverve. Da hans Bolig er saa indskrænket, kan han ikke have hende boende hos sig⁸⁾.

I den botaniske Haves Gartnerbolig levede min Bedstefader et meget lykkeligt Familieliv, som dog kun blev kortvarigt paa Grund

¹⁾ Erik Nissen Viborg, f. 5. April 1759, † 27. September 1822, Veterinær og Botaniker, Dsk. Biogr. Lex.

²⁾ Resolution af 22. August 1798. Fonden ad usus publicos, B. I. S. 206 f.

³⁾ Marcus Friedrich Voigt, f. 1757, † 1815, var fra 1786 ansat i begge Stillinger. (F. Heide: Fra Frederiksberg Have til Bakkehuset. Kbhvn 1918, S. 12).

⁴⁾ Peter Petersen, f. 25. Juli 1754, † 24. Januar 1826, fra 1782 Gartner og fra 1815 Slotsgartner (F. Heide, S. 12—54).

⁵⁾ Johan Ludvig Mansa, f. 10. April 1740, † 13. April 1820, var fra 1794—1799 Slotsgartner ved Frederiksborg Slotshave. Dsk. Biogr. Lex.

⁶⁾ Samling af træagtige Frilandsplanter, naar disse dyrkes fortrinsvis med botaniske Formaal for Øje.

⁷⁾ E. Nystrøm: Gentofte Sogn i Fortid og Nutid, S. 248.

⁸⁾ Erslevs Forfatterlexikon, Supplement I, S. 822. Jfr. F. L. Holbølls Ansøgn. af 23. Oktober 99, hvoraf det fremgaar, at han kort forinden forgæves har ansøgt om Embedet som Slotsforvalter og Gartner ved Fredensborg.

af hans Hustrus tidlige Død. Hun skænkede ham 4 Børn: Min Fader C a r l P e t e r, født 31. December 1795, forulykket i Foraaret 1856 paa Rejsen til Grønland, hvor han var Koloniinspektør; J u l i a n e E l i s a D o r o t h e a, f. 13. Juli 1798, † 6. Februar 1810; F a n n y J u l i e L o u i s e, f. 25. December 1799, † 9. April 1853 ugift; J u l i u s F r i e d r i c h, f. 21. August 1801, † 3. Juli 1811.

Kun 9 Aar havde min Bedstefader den Lykke at leve sammen med sin Hustru; hun døde i Barselseng den 29. August 1801, 30 Aar gammel.

Den rørende Dødsanmeldelse lød saaledes:

»Min inderligt elsked Kone, Julie Friderique, født Kompffe døde imorges den 29. August, 9. Dagen efter hendes Nedkomst. 9 Aars kiærligt Ægteskab viste mig hendes Værd som øm Veninde og god Moder, hendes 4 efterladte Børn kunne endnu ikke føle hendes for mig og dem uoprettelige Tab, men mine Venner, som kiende hende ville vist tage Deel i min tunge Skiæbne og beklage mig.

Holbøll.

Om min Bedstemoders Person kender jeg kun en eneste Udtalelse; den findes i et Brev fra min Bedstefaders Ven, C a r l H e g e r¹⁾, til dennes Svoger R a h b e k²⁾: »Hvor det glæder mig, at Mad. Holbøll strax, første Gang Du talte med hende indtog Dig — Ja det vidste jeg nok«³⁾. Men den er jo ogsaa meget betegnende.

Efter sin Hustrus Død blev min Bedstefader ikke skaanet for Familiesorger. I 1810 døde hans ældste Datter, og Aaret efter omkom hans yngste Søn. Drengen var fra Fødslen meget svagelig; det fortælles, at hans Moder nogle Maaneder før sin Nedkomst blev saa grebet ved det pludselige Syn af en elendig Krøbling, som kom for at tigge, at det indvirkede paa det Barn, hun ventede. Drengen, hun fødte, lignede ganske Tiggeren og blev en svagelig Krøbling som han. Da han gik i sit 10de Aar, anordnede Lægen, at han daglig skulde have Søbade; man fik Tilladelse til at lade ham bade paa Gammelholm fra Værftets Svømmeflaade, hvor til der var Adgang for Enden af Nyhavn gennem Frossenberg Porten. En Tjenestepige ledsagede ham hver Dag til Badet og holdt ham oppe i en Sele; en Dag, da Drengen var sprunget ud, og hun vilde trække ham op, brast Tovet, og han druknede. Den stakkels Pige maatte selv fortælle Faderen, hvilken Ulykke der var sket; uagtet hun var

¹⁾ Johan Carl Heger, f. 1771, † 20. Januar 1736, Bibliotekar hos Prins Christian Frederik.

²⁾ Knud Lyne Rahbek, f. 18. December 1760, † 22. April 1830. Dsk. Biogr. Lex.

³⁾ Brevet, der er af 1. Juli 1796, er aftrykt i E. Reumert: En Raceslægt. Kbhvn. 1917, S. 151 f.

aldeles uskyldig, var hun fortvivlet, og denne Fortvivlelse bandt hende til Familien gennem hele Livet. Hun var kun 16 Aar, da hun tiltraadte Tjenesten hos min Bedstefader, og tjente hos ham og senere hos mine Forældre, til hun døde 74 Aar gammel.

Den sociale Stilling, min Bedstefader indtog, var ikke ringe; hans Kundskaber og den Dannelse, han havde erhvervet sig, skaffede ham Adgang til nogle af Hovedstadens bedste Kredse; Direktøren for den botaniske Have, Professor J. W. Hornemann, havde straks faaet Interesse for ham og indført ham i sin Familie; men størst Betydning for ham fik dog hans nære Forhold til Familien H e g e r. Allerede fra sit Barndomshjem havde han kendt den D r e w s e n - s k e Slægt; Papirmøller J o h a n D r e w s e n¹⁾ paa Strandmøllen havde staaet Fadder til ham, og dennes Datter, A n n a L o u i s e²⁾, ægtede 1767 den senere Konferensraad H a n s H e g e r³⁾, som var en stor Havedyrker og Blomsterven. Gennem sin Svigerfader er denne kommen i Forbindelse med min Oldefader, og af hans Børn er flere komne til at høre til min Bedstefaders bedste Venner, først og fremmest Carl og dennes berømte Søster K a m m a⁴⁾. Som gift er min Bedstefader vedbleven at komme i det Hegerske Hus, og dér har han gjort Bekendtskab med Rahbek; Carls ovenfor citerede Brev til denne er skrevet i Rahbeks Forlovelsestid⁵⁾. Med denne sluttede han et varmt Venskab, og til sin Død var han en hyppig Gæst paa Bakkehuset, hvor han stiftede Bekendtskab med A d a m O e h l e n - s c h l ä g e r⁶⁾, der i 1799 var bleven forlovet med K a m m a R a h - b e k s yngre Søster, Christiane⁷⁾.

Kamma Rahbek var som bekendt en meget ivrig og dygtig Blomsterdyrker⁸⁾; hun havde i min Bedstefader en meget trofast Medhjælper og Vejleder, der baade skaffede hende Planter og Frø og gav hende Oplysninger om nye Blomster og deres Dyrkning. Der foreligger fra Tidsrummet 1803—1828 en Del Breve fra ham til hende, der vidner om den Grundighed, hvor med begge satte sig

¹⁾ F. 1715, † 1788.

²⁾ f. 1751, † 1799.

³⁾ f. 8. Februar 1747, † 28. November 1819. Om Slægten Heger se i øvrigt E. Reumerts anførte Værk.

⁴⁾ Karen Margrethe Rahbek, f. 19. Oktober 1774, † 21. Januar 1829. Dsk. Biogr. Lex.

⁵⁾ Naar Fr. Heide i »Vor Fortid« 3. Aargang, S. 41 udtaler, at det ikke kan efterforskes, naar Venskabet mellem Holbøll og Bakkehusbeboerne er begyndt, har han altsaa ikke Ret; det er meget ældre end det ældste opbevarede Brev og er saa at sige grundlagt ved min Bedstefaders Fødsel.

⁶⁾ F. 14. November 1779, † 20. Januar 1850.

⁷⁾ Christiane Elisabeth Georgine, f. 28. Juli 1782, † 7. Juli 1841.

⁸⁾ Se herom Fr. Heides ovenfor citerede Afhandling: Fra Bakkehusets Have og hans ligeledes citerede Bog: Fra Frederiksberg Have til Bakkehuset.

ind i de Forhold, der maatte tilvejebringes, for at de forskellige Planter kunde trives¹).

Naar min Bedstefader efter sine Besøg paa Bakkehuset sammen med de øvrige Gæster skulde vandre den lange Vej ind til Byen, hændte det ofte, at de kom saa sent til Vesterport, at de fandt den lukket; de maatte da gaa helt hen til Nørreport, den eneste af Københavns Porte, ad hvilken man kunde komme ind efter Kl. 10 Aften, og det tilmed kun mod at erlægge en Bøde af 2 Skilling pro persona. Min Bedstefader fik som oftest Skyld for, at Selskabet blev forsinket; han havde nemlig den Vane, naar han blev ivrig i Diskussionen, at holde den Person, han talte med, fast i en Knap, indtil han var færdig, og forledte derved de andre til ogsaa at standse, og saa løb Tiden fra dem.

Som Minder om Venskabet med Kamma Rahbek findes i min Families Eje to af hendes Arbejder, nemlig en Jetons- og en Toiletæske. Førstnævnte, en Gave til min Bedstefader, er af Træ; den er dekoreret smukt med Blomster og signeret — ikke med hendes Navn men, som hun plejede, med hendes særlige Mærke: Mariehøns, hvoraf der findes flere paa Laagene baade af den store og af de fire smaa Æsker, der staar inden i denne. I sin meget karakteristiske Takskrivelse²) udtaler han bl. a., at Giverinden har opfyldt et af hans kæreste Ønsker, »det at komme i Besiddelse af et af Deres høyst smagfulde Arbeyder, som jeg saa ofte har beundret. Den overmaade deylige Daase, som er saa yderst smagfuld, at alle, som see den, beundre den, har kun den Feyl, at den er alt for skiøn til dens Bestemmelse«. Brevet, der er dateret »Botanisk Hauge d. 25. Septbr. 1825«, ender med at udtale Glæde over, at »den gode Rahbek finder Glæde i at beundre Blomsternes Pragt og Skiønhed, som han hidtil har overseet«.

Toiletæsken, der er af Pap, har sikkert været en Gave til min Bedstefaders Søster eller Datter. Den er chokoladefarvet, som de fleste af hendes Paparbejder, og prydet med stærkt forgyldte Border, som hun fik fra Lybek, og som har holdt sig fuldkommen uskadte; det ses tydeligt, at Hængslerne er lavet af gamle Silke Kappebaand. I Bunden af Æsken findes et Spejl; i Laaget, der er prydet med en forgyldt Lyre, uden Tvivl en Hentydning til Digteren, hendes Mand, ses et Billede af en Have med Udsigt over Gravene til Københavns Volde, bag disse knejser Stadens Taarne, af hvis Beliggenhed man kan slutte, at den har ligget paa Glaciet mellem Vester- og Nørreport. I Haven ses en Dame, der plukker en Blomst

¹) Brevene er aftrykte i T. H. Boye: »Om Karen Margrethe Rahbeks Brevvexling og hendes Correspondenter. Kbhvn. 1881« og i Fr. Heides ovennævnte Afhandling i »Vor Fortid«. De meddeles derfor ikke her.

²) Trykt i »Vor Fortid«, 3. Aargang, S. 43 f.

til en Herre, antagelig Kamma Rahbek selv og min Bedstefader; med Sikkerhed kan det ikke afgøres, da de begge viseligt vender Ryggen til; men Herren bærer min Bedstefaders sædvanlige Sommerdragt: blaa Kjole og hvide Benklæder. Billedet, der vistnok skyldes Giverinden, er smukt malet, navnlig er Træerne meget fint udførte.

I sine Erindringer skriver Rahbek: »Holbøll, denne blide vennetalige Mand var Deltager og Skaber af Kammas reneste og huldeste Glæder. Han fulgte sin Veninde i Graven faa Dage efter hendes Død«. Hun døde den 21., han den 30. Januar 1829.

Venskabet mellem Kammas Broder, Carl, og min Bedstefader overførtes paa dennes Børn; min Fader opkaldte sin næstældste Søn efter ham; han blev døbt Pingel Johan Carl Heger Holbøll¹⁾, men blev kaldt Carlheger og skrev sig altid saaledes; ogsaa i den næste Generation er Navnet bevaret. Skønt Carl Heger aldrig havde set min Moder, sendte han hende jævnlig Gaver til Grønland, hvor mine Forældre boede i mange Aar; de bestod i Reglen i fin Eau de Cologne og fine Toiletsæber. Selv flere Aar efter min Bedstefaders Død blev Venskabet mellem ham og Carl Heger erindret af Oehlenschläger, der i sit smukke Mindedig ved Svogerens Død 1836 skrev:

Med Holbøll Du i Haugen gik,
De sjeldne Blomsters fromme Plejer,
Og vel som blaa Forglemmigejer
Da blomstred Eders egne Blik.

Det var i øvrigt ikke første Gang, min Bedstefaders Navn fandt Plads i Oehlenschlägers Digtning; ved en Mindefest, der til hans Ære den 4. Marts 1829 blev holdt i »Det dramatiske litterære Selskab«, hvoraf han havde været Æresmedlem, blev der fremsagt et langt Digt af denne²⁾, hvori det hedder:

Vor Holbøll viis og elskelig!
Hvo kendte Dig
Og skatted ej Dit Hjerte.
Thi huld som Flora var Din Aand
Hun ved Din Haand
Besøgte Nordens Herthe.

Skønt min Bedstefader havde en udmærket Iagttagelsesevne, megen Erfaring og en sjælden god Hukommelse, var han dog paa Grund af sin Beskedenhed meget ængstelig for at betræde den litterære Bane. Adskillige Gartnerbøger er dog beriget med Anmær-

¹⁾ Kommandør, Lodsinspektør P. J. C. H. Holbøll, f. 28. Oktober 1828, † 22. Februar 1911.

²⁾ Trykt i Oehlenschlägers Digtværker, B. V., S. 248.

ninger af ham, og han leverede flere gode Bidrag til Hornemanns Arbejder¹).

Sin Lyst til at udvide sine Kundskaber, vedligeholdte han, saa længe han levede. Han benyttede sine faa Fritimer til lærerig Læsning, og selv som gammel Mand fulgte han Professorerne Schouws og Ørsteds botaniske og fysiske Forelæsninger. For Meteorologien nærrede han særlig Interesse og gjorde sig meget fortjent ved lige til sin Død flere Gange daglig at anstille meteorologiske Observationer; den Punktlighed og Orden, hvormed han udførte dette Arbejde, og den Omstændighed, at han kun yderst sjældent var fraværende fra Hjemmet, gav disse megen Værdi; de var en af de vigtigste Kilder til Schouws »Skildring af Vejrligets Tilstand i Danmark« og blev senere meddelt i »Tidsskrift for Naturvidenskaberne« og flere Steder.

Skønt min Bedstefaders Søster og Datter boede hos ham, da han døde, var det Professor Hornemann, der bekendtgjorde Dødsfaldet i Adresseavisen ved følgende Anmeldelse:

Den 30. Januar hensov i sit 64 Aar Frederik Ludvig Holbøll, botanisk Gartner, Dannebrogsmænd og Ridder af Dannebrog²). Hvad han var for sin Kunst og sin Videnskab, erindre med Savn hans Kunstbrødre og Botanikens Dyrkere; hvad han var som Fader og Broder, føle dybt hans efterladte Børn og Søster, hvad han var for mig og for den Have, vi i 28 Aar enigen bestyrede, venter jeg aldrig erstattet.

J. W. Hornemann.

I sin ofte citerede Nekrolog giver Hornemann de samme Tanker Udtryk om end med lidt andre Ord og slutter med at benævne den afdøde som *d e n e r f a r n e s t e o g d u e l i g s t e d a n s k e b o t a n i s k e G a r t n e r*.

Den danskfødte Direktør for den botaniske Have ved Kalkutta, Nathanael Wallich³), opkaldte en indisk Plante efter ham, og en Gren i Bronze af »Holbøllia« pryder den Mindesten, »Kunstbrødre, som erkende hans Værd«, satte paa hans Grav paa Assistentkirkegaarden.

Kunstmaleren Camradt⁴), mest bekendt som Blomstermaler, har udført et smukt, meget lignende Miniaturportræt af min Bedstefader. Efter dette blev der ved hans Død udført et Stentryk, der blev meget udbredt blandt Landets Gartnere; en Gengivelse af dette findes i »Vor Fortid« i Fr. Heides oftere citerede Artikel.

¹) Jfr. Hornemanns Nekrolog og Erslevs Forf. Lex., B. I., S. 673 f., hvor der findes en fuldstændig Fortegnelse over Holbølls trykte Arbejder.

²) Dekoreret 1809 og 1828.

³) F. 28. Januar 1786, † 28. April 1854. (Dsk. Biogr. Lex.).

⁴) Johannes Ludvig Camradt, f. 20. September 1779, † 2. December 1849. (Dsk. Biogr. Lex.).